

Pere el Gran es fa més gran

Tomba de Pere el Gran al monestir de Santes Creus, l'única d'un sobirà de la Corona d'Aragó que no ha estat mai profanada.

Amb tan sols nou anys de regnat, Pere, el fill de Jaume I, va ser anomenat 'Gran', però se'n farà més encara amb la biografia que li dedica el filòleg i historiador Stefano Maria Cingolani.

Pere el Gran (València, 1240-Vilafranca del Penedès, 1285) no ha gaudit, a casa nostra, de l'atenció científica i la fama del pare, Jaume I, tot i l'anomenada que va assolir a l'Europa del seu temps, anomenada que va perpetuar-se durant segles: és un model de virtuts, un home ferm, per a Dante Alighieri (*Divina Comèdia*), Giovanni Boccaccio (*Decameró*) o William Shakespeare (*Molt soroll per no res*).

Stefano Maria Cingolani (Roma, 1956), filòleg i historiador, fa justí-

cia al rei amb una biografia original i renovadora, *Pere el Gran. Vida, actes i paraula*, coeditada per l'Editorial Base i el Museu d'Història de Catalunya.

El catalanòfil italià, doctor en filologia romànica per la Universitat La Sapienza de Roma, hi demostra que el conqueridor de Sicília i Malta va ser més gran que Jaume I, tant en el pla personal com en el polític. I que va ser més pragmàtic i no tan arrauxat com s'ha dit.

Tal com escriu al pròleg Agustí Alcoberro, director del Museu d'Història de Catalunya, enfront d'un monarca que, a més de valent en el combat, ha estat titllat d'impetuós i de vegades arrauxat, en la versió de Cingolani emergeix un polític de gran talla que domina l'escaquer diplomàtic i les estratègies bèl·liques i que programa la seva acció de govern a mitjà i a llarg termini.

El retrat que Cingolani construeix és, sí, el d'un monarca guerrer, agosarat en els fets i autoritari, com és considerat, però també mesurat, gran estrateg, dominador dels temps i dels ritmes i gran seductor. Alcoberro pensa que aquest segon aspecte de la seva personalitat és una de les grans aportacions de l'obra.

Les seves victòries, per exemple, no són fruit de l'atzar, o d'una providència imprevisible, com de vegades sembla intuir-se en la crònica de Bernat Des-

Tomba oberta de Pere el Gran, amb el cos del monarca, dins el projecte d'estudi del Museu d'Història de Catalunya.

clot —el *Llibre del rei En Pere*—, sinó del treball i la programació.

Contra la imatge que s'ha perpetuat d'un rei impacient, inconformista i rebel, de resultes d'episodis que Cingolani considera inventats pels cronistes, la personalitat que emergeix en la biografia, perfilada a partir de la interpretació dels actes del rei, és plena de dignitat i de força, és la d'un gran i innovador polític.

El doctor Cingolani ha pogut arribar a aquesta conclusió després de confrontar críticament la crònica de Desclot, fins ara determinant en l'anterior biògraf del rei, Ferran Soldevila, amb més fonts i documents històrics, molts dels quals inèdits. L'estudi italià critica que la crònica de Desclot, lligada a les necessitats de la propaganda i de la literatura, hagi estat seguida ingènuament per molts historiadors contemporanis.

Gràcies a la nova documentació aportada, al cúmul de fets i anècdotes espigolades per Cingolani, el seu treball, diu Alcoberro, ens permet d'acostar-nos amb prou versemblança a la personalitat del monarca.

A la confrontació entre la crònica de Desclot i els fets documentats, hi va dedicar Cingolani, l'any 2006, l'impressionant estudi *Historiografia, propaganda, comunicació al segle XIII. Bernat Desclot i les dues redaccions de la Crònica*. També és seva l'actual edició de l'editorial Barcino de la crònica de Desclot, apareguda el mes de juny passat.

Pere el Gran al coll de Panissars. Obra de Mariano Barbasán, del 1889.

Per a poder escriure la biografia de Pere el Gran, el biògraf, atesa la notable mancança de fonts diplomàtiques publicades, ha hagut d'escorcollar els registres de la Cancelleria Reial, i també els pergamins, conservats a l'antic Arxiu Reial de Barcelona, l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

I abans d'enllestir i presentar el seu retrat de Pere el Gran, va veure que era imprescindible d'estudiar el regnat de Jaume I (*Jaume I. Història i mite d'un rei*. Edicions 62, 2007), atès que Pere el Gran ja havia participat activament en els afers d'estat com a infant, durant el llarg mandat del pare.

Sense aura. Pere el Gran va ser més gran que no Jaume I, però li va mancar, considera Cingolani, l'aura d'heroi

fundador que el pare havia forjat de si mateix i que li va sobreviure en tant que creador d'una nova història per a les terres de València i Mallorca.

I a Sicília va iniciar l'única etapa d'absoluta independència en la mil·lenària història de l'illa. Amb la conquesta de tot el regne de Nàpols, l'episodi sicilià representà un capítol inclòs en l'apartat de la dominació estrangera de la historiografia patriòtica italiana: dels francesos als catalans, aragonesos.

A causa dels seus enfrontaments amb la noblesa, no gaudeix del favor històric ni popular a Aragó; no pertany a la història balear i, tot i haver nascut a València, no ha estat considerat com a propi pels valencians. Finalment, tampoc no ha estat prou estimat a Catalunya. Fins i tot Ferran Soldevila, interessat per la seva figura i, en certa manera, fascinat, s'hi troba sovint incòmode, considera Cingolani.

El regnat de Pere el Gran, denuncia Cingolani, encara espera estudis monogràfics i de detall comparables als dedicats a Jaume I. I és injust que no en tingui perquè és un dels protagonistes destacats del segle XIII i va ser l'únic monarca medieval capaç de mantenir els ulls de tot Europa fixats en Barcelona, la Corona d'Aragó i el seu monarca.

No ha tingut l'atenció que es mereix potser perquè és un rei de vegades complicat d'acceptar i de valorar per part d'una historiografia burgesa, moralista i nacionalista, anota Cingolani. I també perquè és un rei autoritari que, a més, no presenta cap indici de pietat ni de religiositat personal.

Per a acabar-ho d'adobar, tampoc la visió que en dona Desclot no és la d'un rei completament positiu, perquè l'historiador no li estalvia crítiques, "injustes en molts dels casos", diu Cingolani.

Més faldiller. En contrapartida a la imatge del monarca poc religiós, des del primer moment es va voler crear la imatge d'un rei —llavors infant, encara— fidelment enamorat de la futura reina Constança. Les relacions entre Pere i Constança van ser magnificades pels historiadors antics, sobretot per Muntaner, i han estat acceptades pels moderns. La imatge del rei cortès i fidel a la seva esposa arriben a un conte

del *Decameró* i fins a la comèdia de Shakespeare *Molt soroll per no res*.

D'això, diu Cingolani, res de res. Les noves dades d'arxiu descobertes li han permès de dibuixar un rei Pere força diferent de com és costum de presentar-lo. Així, els primers anys de matrimoni ja tenia una amant al costat de l'esposa legítima.

Els historiadors recorden dues amants de Pere, però diuen que eren anteriors al seu matrimoni. D'una només en donen el nom, Maria. Amb ella, l'infant hi va tenir dos fills i una filla. Es deia Maria Nicolosa, cognom clarament sicilià. Els historiadors van silenciar-ne el cognom perquè hauria delatat que era una dona que podia formar part del seguici de la jove reina. Cal dir que tenir amants, a l'època, no era cap vergonya, per als reis i nobles, atesa l'acceptació pública de dos fills de na Maria Nicolosa.

Però no era l'única amant del rei que va tenir després del matrimoni. Hi ha dos casos més. L'un apareix en una genealogia del rei i va quedar amagat en una nota a peu de pàgina d'un llibre erudit, tan amagat que a Soldevila li va passar per alt. El fill va ser reconegut després de la mort del rei, quan tenia uns quaranta anys, per Jaume II, fill del rei Pere.

L'altre cas és rocambolesc. Un clergue anomenat Joan Benet, del poble aragonès de Daroca, es va presentar davant el rei Jaume II afirmant que era fill del rei Pere i que la seva mare, Munyina, li ho havia mantingut en secret fins a la seva mort. El rei envià el justícia d'Aragó a Daroca perquè interrogués els testimonis. El report fa catorze pàgines i s'hi diu que el rei s'havia interessat per una vídua, Maria Garcés, i que va utilitzar Munyina de mediatora. Però quan va voler allitar-s'hi, no la va trobar i va jeure amb la dita Munyina.

Aquestes aventures mostren, diu Cingolani, una diferència de Pere amb el seu pare. Jaume I sembla que preferia les dones nobles, mentre que el fill es dedicava a dones de més baixa condició. Això permet de creure que podrien ser més de les documentades, les escapades extramatrimonials de Pere, perquè la condició social d'aquestes amants les fa menys presents a la documentació de la Cancelleria.

El filòleg i historiador Stefano Maria Cingolani (Roma, 1956) es dedica a la investigació dels regnats de Jaume I i Pere el Gran.

La revolta de Barcelona. La recerca als arxius de la Cancelleria ha permès de perfilar, i fins i tot rectificar, el record d'un dels episodis més conflictius i dramàtics del regnat del rei Pere, el de la revolta popular de Barcelona del 1284, coneguda com la revolta de Berenguer Oller.

Per a Cingolani, cal descriure-la com una protesta popular organitzada. Desclot caracteritza Berenguer Oller i els seguidors com a vils gents i poble menut que s'oposaven al rei, els prohoms, l'Església i els burgesos, i que volien retre la ciutat al rei de França.

De fet, com revelen els testimonis, les protestes tenien per objectiu principal de demanar la reducció d'uns impostos sobre el traspàs de les propietats –el lluisme–, i no va ser una cosa exclusiva del poble menut.

Gràcies als interrogatoris i a més documents consultats per Cingolani, es pot veure una situació socialment tensa i insatisfeta, amb moviments de grans masses, on no són encara del tot clars els interessos de cada grup; un ambient d'instabilitat i d'inseguretat que no afectava només la capital, sinó que es reflectia a més llocs de Catalunya. Amb les actes dels interrogatoris es poden copsar alguns moments de grans aplecs populars, d'inquietud i de tensió.

La situació de malestar generalitzat –deguda possiblement a les conseqüències de la guerra, i a la llunyania del rei de Barcelona, a més de tensions socials

a l'interior de la ciutat entre diversos grups en lluita per aconseguir beneficis o mantenir posicions de poder– sembla el terreny en el qual es fonamenta l'agitació de les classes artesanals, clarament definida com a revolta pels cronistes i el rei, que només s'acabarà amb una repressió ràpida i violenta.

Noves lectures. La biografia de Cingolani revisa molts altres episodis, com ara el del desafiament de Bordeus amb el rei de França o el setge d'Albarrasí. Però sobretot perfila la figura del polític, de l'estadista, d'un estadista que encapçala un conflicte de nivell europeu que no tenia cap precedent en la seva monarquia, el de Sicília.

El rei genera gairebé del no-res una diplomàcia que estén les branques des de França i els regnes hispànics fins a Roma, l'imperi Germànic i els estats independents d'Itàlia, Hongria o l'imperi Bizantí.

D'aquesta diplomàcia forma part la creació d'una xarxa d'informadors i espies i la difusió, per aquesta via, de rumors que afavoreixin la causa pròpia i el combat contra els rumors generats pels contraris.

Per a Agustí Alcoberro, el Pere el Gran de Cingolani és un rei que, a les portes de l'estat modern, mostra una gran capacitat d'innovació i d'adaptació als nous temps.

Lluís Bonada